

GLOBALLASHUV VA UNING JAHON IQTISODIYOTIGA TA'SIRI

Tolanboyev Duryodbek Davronbek og'li

Qo'qon universiteti Andijon filiali Iqtisodiyot
yo'nalishi 1-bosqich 25-06 guruh talabasi

Nematillo Yusupov Saitto'rayevich

Ilmiy rahbar:

Iqtisodiyot va Moliya kafedriyasi o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17947129>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kunda globallashuv Bu jarayon xalqaro savdoning kengayishi, investitsiyalar oqimi, texnologik taraqqiyot va moliyaviy integratsiyani tezlashtiradi. Shu bilan birga, globallashuv mehnat migratsiyasi, ekologik muammolar va iqtisodiy tengsizlik kabi salbiy oqibatlarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Uning ijobiy va salbiy ta'sirlarini muvozanatlash uchun strategik yondashuv va xalqaro hamkorlik talab etiladi.

Аннотация. В данной статье глобализация рассматривается как процесс, ускоряющий расширение международной торговли, инвестиционных потоков, технологического прогресса и финансовой интеграции. В то же время глобализация может вызывать и негативные последствия, такие как трудовая миграция, экологические проблемы и экономическое неравенство. Для балансирования её положительных и отрицательных последствий необходимы стратегический подход и международное сотрудничество.

Abstract. In this article, globalization today is a process that accelerates the expansion of international trade, investment flows, technological progress, and financial integration. At the same time, globalization can also cause negative consequences, such as labor migration, environmental problems, and economic inequality. A strategic approach and international cooperation are required to balance its positive and negative effects.

Kalit so'zlar: globallashuv, jahon iqtisodiyoti, xalqaro savdo, investitsiyalar, moliyaviy integratsiya, texnologik taraqqiyot, mehnat migratsiyasi.

Ключевые слова: глобализация, мировая экономика, международная торговля, инвестиции, финансовая интеграция, технологический прогресс, трудовая миграция.

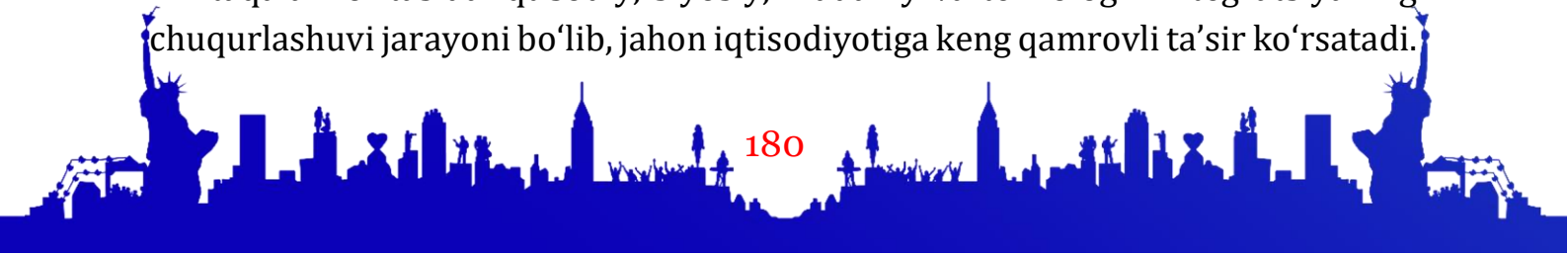
Keywords: globalization, world economy, international trade, investments, financial integration, technological progress, labor migration.

Globaldashuvning iqtisodiy taraqqiyotga ta'siri ham ijobiy, ham salbiy. Globaldashuv yangi bozorlar, rivojlangan savdo va investitsiyalar, transchegaraviy texnologiyalar va bilim transferlariga yo'l ochdi. Bu ishlanmalar butun dunyo

bo'ylab ko'plab sohalarda iqtisodiy o'sish, samaradorlikni oshirish va yangi ish o'rinlari yaratishga yordam berdi. Biroq, globallashuv muayyan mintaqalarda raqobatning kuchayishiga, daromadlar nomutanosibligiga va atrof-muhitga zarar yetkazishga ham sabab bo'ldi. Ushbu maqola nafaqat globallashuvning turli mintaqalar va tarmoqlarga ijobiy va salbiy ta'sirini tahlil qiladi, balki biz hukumatlar va biznes globallashgan iqtisodiyotga moslashish va undan foydalanish uchun foydalanishi mumkin bo'lgan strategiyalarni ham muhokama qilamiz. Yuqorida aytib o'tilganidek, globallashuvning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri iqtisodiy rivojlanishga turli xil ijobiy ta'sirlarni o'z ichiga oladi, jumladan savdo va investitsiya imkoniyatlarini oshirish, yangi bozorlar va mijozlarga kirish, samaradorlik va mahsuldorlikni oshirish, yangi texnologiyalar va bilimlarning tarqalishi, raqobatning kuchayishi, va iqtisodiy o'sish va rivojlanish salohiyati. Globallashuv korxonalariga mijozlar bazasini kengaytirish va yangi bozorlarga kirish imkonini berdi, bu esa savdo va foydani oshirishga yordam berdi. Globallashuvning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri ijobiy va salbiy ta'sirlarni o'z ichiga oladi. Globallashuvning iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'siri bilan bir qatorda, globallashuv iqtisodiy rivojlanishga bir qator salbiy ta'sirlarni ham keltirib chiqardi, jumladan, ish o'rinlarining yo'qolishi va ayrim hududlarda sanoatning qisqarishi, daromadlar tengsizligining kuchayishi, madaniy bir xillashuv, atrof-muhitning degradatsiyasi, tashqi bozorlar va investorlarga qaramlik, va global iqtisodiy tanazzulga qarshi zaiflik. Korxonalar va jamiyatlarning globallashuvi bo'lgan globallashuv tufayli tovarlar, xizmatlar, pul va texnologiyalarni xalqaro chegaralardan o'tkazish mumkin. Globallashuv kecha boshlangan narsa emas; Aslida, u odamlar dunyoda bir joydan ikkinchi joyga ko'chish boshlanganidan beri mavjud. Shu bilan birga, globallashuv so'nggi paytlarda tezlashdi va u butun dunyo bo'ylab globallashuvning kuchayishiga yordam bergan texnologik o'sish tufayli global taraqqiyotga aylandi. Globallashuv zamonaviy hayotning deyarli barcha qismlariga, ayniqsa global iqtisodiyotga ta'sir qilgani hech kimga sir emas. Oddiy qilib aytganda, globallashuv global miqyosda biznes operatsiyalarini oshirishga qaratilgan hodisa sifatida qaraladi va unga butun dunyo bo'ylab qulay platforma yaratadigan texnologik, siyosiy va ekologik yutuqlar yordam beradi. Globallashuvning jahon iqtisodiyotiga ta'siri sotib olish va sotishga kelganda juda aniq. Misol uchun, AQShda barcha poyabzallarning 36 foizini olaylik, kiyim-kechak esa Xitoyda, atigi 4 foizi esa mamlakat qirg'oqlarida ishlab chiqariladi. Globallashuv – bu dunyo davlatlari va mintaqalari o'rtasida iqtisodiy, siyosiy, madaniy va texnologik integratsiyaning chuqurlashuvi jarayoni bo'lib, jahon iqtisodiyotiga keng qamrovli ta'sir ko'rsatadi.

Quyida globallashuvning asosiy ta'sir jihatlari keltirilgan: Globallashuv tushunchasi bugungi kunning eng ko'p muhokama qilinadigan va keng qo'llaniladigan atamalaridan biriga aylangan. Zamonaviy jamiyatning deyarli barcha tomonlarini qamrab olgan ushbu jarayon, o'z tarixiy ildizlariga ega. Ilk bor "globallashuv" atamasi 1960-yillarda paydo bo'lgan bo'lib, u ingliz tilidagi "global" so'zidan kelib chiqqan [1]. 1983-yilda amerikalik professor Teodor Levitt tomonidan "Harvard Business Review" jurnalida chop etilgan "Bozorlarning globallashuvi" nomli maqolasida ilk bor ilmiy atama 99 sifatida ishlatilgan [2]. Biroq, globallashuv tushunchasining konseptual rivojlanishi uzoq tarixiy jarayonni o'z ichiga oladi. Ushbu maqolaning maqsadi globallashuv tushunchasining paydo bo'lish tarixi, uning turli davrlardagi konseptual tahlili va zamonaviy tushunchaga aylanish jarayonini o'rganishdan iborat. Tadqiqot jarayonida globallashuv tushunchasining shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan asosiy tarixiy voqealar, nazariyalar va faylasuflarning qarashlari tahlil qilinadi

Metodologiya va adabiyotlar tahlili

Ushbu tadqiqot konseptual-tahliliy metodologiyaga asoslangan bo'lib, mavjud ilmiy adabiyotlarning qiyosiy tahlilini o'z ichiga oladi. Tadqiqot doirasida o'zbek, rus va xorij adabiyotlaridan foydalanildi. Asosiy manba sifatida ilmiy maqolalar, monografiyalar, tarixiy hujjatlar va globallashuv nazariyasiga oid kitoblar tanlandi. Robertson (1992) globallashuv tushunchasining tarixiy rivojlanishini o'rganib, uning ilk ko'rinishlari XV-XVII asrlarda Yevropa davlatlarining mustamlakalashtirish siyosati va savdo aloqalarining kengayishi bilan bog'liqligini ta'kidlaydi [3]. Shuningdek, Steger (2003) globallashuv tushunchasining shakllanishida sanoat inqilobi, yangi transport vositalarining paydo bo'lishi va xalqaro savdo hajmining keskin ortishining ahamiyatini ko'rsatib o'tadi [4]. Rus tadqiqotchisi Chumakov (2014) globallashuv jarayonlarining tarixiy ildizlarini tahlil qilar ekan, globallashuv tushunchasining XX asr oxirida keng tarqalishini quyidagi omillar bilan bog'laydi: "sovuq urush"ning tugashi, dunyoning ikki qutbli tizimdan ko'p qutbli tizimga o'tishi, xalqaro munosabatlarning yangi tizimi shakllanishi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi [5]. O'zbek olimi Abdullaev (2018) globallashuv tushunchasining rivojlanishini o'rganib, globallashuvning Markaziy Osiyo, jumladan O'zbekiston uchun tarixiy va zamonaviy ahamiyatini tahlil qilgan [6]. Shuningdek, Usmanova (2020) globallashuv tushunchasining transformatsiyasini o'rganish orqali uning O'zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy hayotiga ta'sirini o'rgangan [7]. Tadqiqot jarayonida globallashuv tushunchasining paydo

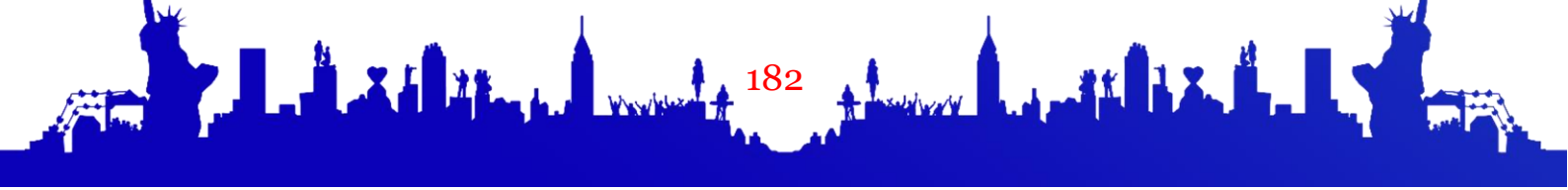

bo'lish tarixi bosqichmabosqich tahlil qilindi va tarixiy davrlar bo'yicha uning rivojlanish tendensiyalari aniqlandi.

Zamonaviy globallashuv konsepsiyasi (XX asr oxiri - XXI asr boshi): 1990-yillardan boshlab globallashuv tushunchasi keng qamrovli va ko'p qirrali tushunchaga aylandi. Bu davrda globallashuv nafaqat iqtisodiy, balki siyosiy, madaniy, ijtimoiy va texnologik jihatlari bilan ham o'rganila boshlandi. Manuel Kastells, Anthony Giddens, Ulrich Beck kabi olimlar globallashuvning yangi nazariyalarini ishlab chiqdilar [10]. O'zbek olimi Abdullaev globallashuv tushunchasining zamonaviy talqinini tahlil qilar ekan, uning O'zbekiston uchun ijobiy va salbiy tomonlarini ko'rsatib beradi va milliy iqtisodiyotning globallashuv jarayonlariga integratsiyalashuvi muhimligini ta'kidlaydi [6]. Usmanova (2020) esa globallashuv tushunchasining transformatsiyasida raqamli texnologiyalarning rolini o'rganib, "raqamli globallashuv" yoki "Globallashuv 4.0" kabi yangi konsepsiyalar paydo bo'lganini ta'kidlaydi. Bu konsepsiyalar sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, blokcheyn va boshqa innovatsion texnologiyalar asosida yaratilgan yangi iqtisodiy tizimlarni o'z ichiga oladi [7]. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, globallashuv tushunchasi vaqt o'tishi bilan o'zgarib, yangi kontekstlar va ma'nolar kasb etib borgan. Dastlab savdo va iqtisodiy integratsiya jarayonlarini tavsiflovchi bu tushuncha, hozirgi kunda jamiyat hayotining barcha jabhalarini qamrab olgan murakkab va ko'p qirrali fenomen sifatida qaralmoqda.

Xulosa

Globallashuv tushunchasining paydo bo'lish tarixi uzoq va murakkab jarayonni o'z ichiga oladi. Adabiyotlar tahlilidan kelib chiqadigan asosiy xulosalar quyidagilar: Birinchidan, globallashuv tushunchasi XX asr oxirida keng tarqalgan bo'lsa-da, uning tarixiy ildizlari Buyuk geografik kashfiyotlar davriga borib taqaladi. Dastlabki globallashuv jarayonlari savdo aloqalarining kengayishi, mustamlakalashtirish va xalqaro mehnat taqsimotining shakllanishi bilan bog'liq bo'lgan. Ikkinchidan, globallashuv tushunchasining shakllanishiga turli tarixiy voqealar, jumladan, sanoat inqilobi, transport va aloqa vositalarining rivojlanishi, jahon urushlaridan keyingi xalqaro institutlarning paydo bo'lishi kabi omillar ta'sir ko'rsatgan. Uchinchidan, globallashuv atamasi ilk bor 1960-yillarda paydo bo'lib, 1980-yillarda ilmiy konsepsiya sifatida shakllangan va 1990-yillardan keyin keng qamrovli tushunchaga aylangan. To'rtinchidan, zamonaviy globallashuv tushunchasi ko'p qirrali bo'lib, iqtisodiy, siyosiy, madaniy, ijtimoiy va texnologik jihatlari o'zaro bog'liq holda o'rganilmoqda. Beshinchidan, XXI asrda globallashuv tushunchasi yangi bosqichga ko'tarildi va raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar asosida "raqamli globallashuv"

konsepsiyasi shakllanmoqda. Globallashuv tushunchasining paydo bo'lish tarixi va uning transformatsiyasini 101 o'rganish, zamonaviy dunyo jarayonlarini tushunish, global muammolarni hal qilish va milliy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish uchun muhim ahamiyatga ega Globallashuvning jahon iqtisodiyotiga ta'siri murakkab va ko'p qirrali bo'lib, uning afzalliklarini maksimal darajada qo'llab-quvvatlash va salbiy oqibatlarini kamaytirish uchun strategik boshqaruv talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1 THE PERSPECTIVES OF DIGITAL ECONOMY FOR UZBEKISTAN: A NEW STAGE, Rajapova Madina Faridunovna. PhD student, TSUE, email: m.rajapova@tsue.uz
- 2 Project Information Document/ Integrated Safeguards Data Sheet (PID/ISDS) Concept Stage | Date Prepared/Updated: 05-Sep-2018 | Report No: PIDISDSC24091 Public, : <http://www.worldbank.org/projects>
- 3 O'Rourke, K.H. va Williamson, J.G. (2002). "When did globalization begin?", European Review of Economic History, 6(1), 23-50.
- 4 . Levitt, T. (1983). "The globalization of markets", Harvard Business Review, 61(3), 92- 102.
5. Robertson, R. (1992). Globalization: Social Theory and Global Culture. London: Sage Publications.
6. Steger, M.B. (2003). Globalization: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press.
- 7 Marks, K. va Engels, F. (1848/1998). Kommunistik partiya manifesti [The Communist Manifesto]. Toshkent: O'zbekiston.
- 8 . Held, D. va McGrew, A. (2007). Globalization Theory: Approaches and Controversies. Cambridge: Polity Press.

